

seves variants també té interès la tarragonesa *entemonir*: «lo ball de *bastonets* --- lo qui s'erra o endarrerix, rep sense saber d'on li ve, un cop de bastonet que li *entemoneix* los dits, o una trepitjada ---», Pin i Soler (*La Família dels Garrigas* XIX, ed. 1927, 142.1f.).

Tabular, tabulat, V. taula Tabulet, taburet, V. tambor

Taburgi (DAG.), potser un mantell de forma acampanada, com els que hem vist cobrint imatges sacres i tambors de desfilada, car Du C. documenta en baix llatí un *taburcium* com a variant de *TAMBOR*.

Taburó, V. tauró Tabust, tabustar, tabusto, tabustol, -stoll, V. tabuixar

TAC, pertany a una família de mots comuna a les principals llengües romàniques i germàniques d'Occident, d'origen incert: no hi ha cap raó ferma per creure que va passar del germànic al romànic, ni tampoc viceversa, ni podem assegurar del tot que es vagi crear paral·lelament en els dos grups lingüístics, però no hi ha dubte que en tots dos es nota la intervenció, probablement creativa, de factors onomatopeics. □ 1.ª doc.: S. XIV.

La documentació antiga es refereix a vaixells i navegació. Ja en el Poema de la *Vida Marina*, fi del segle XIV, llegim, d'un home jaient en una embarcació, que cerca «un rest [de cordes] o *tach* / per fer de coixí e per tenir lo cap» (p. p. Massó, *RHisp.* IX, 244). Sembla haver estat com un soc de fusta, que les naus devien portar de reserva per tapar forats, arromballar un buit de les bordes, sentina etc., refer pasteques i politges, i usos semblants; i és possible que n'hi hagués de prou grossos per recolzar-hi el cap, i de més petits que adquirien a dotzenes (per fer caps a les vergues, apuntalar els pals de l'escar de treure o varar etc.). Car això suggereixen els inv.: «trossos de pi e d'àlber per fer *tachs* per traure e metre galeres», en un de les Drassanes, de 1467 (DAG.); «una sort de trossos de fusta --- per fer *tachs* de id.» en un de 1465 (AlcM); «dues talles grosses, ab dues poliges --- dos timons caixa de galera --- divuyt puntals de pi, e una sort de *tachs*, e una pedra de singlar» en un altre de 1489 de les de Bna. (p. p. Moliné en la seva ed. del *Consolat*, p. 369).

En els segles baixos es perd de vista, bastant, el mot *tac*, probablement en relació amb la decadència de la marina catalana, i de la tendència de l'antiga menestralada catalana, de robusta tradició gremial, a concentrar-se en treballs d'operari d'alta qualificació, ebenistes, mestres de fusteria fina, ço que conduïa a l'entrada de petits mestres d'aixa i fusterets forasters; modernament s'havia estès molt en cat. central i una mica pertot la forma acastellanada *taco*, partint sobretot de l'armeria d'intendència militar i d'arsenal. AlcM ens mostra com almenys la marineria menorquina encara usava «*tachs*» a les «llanxes» per picar-les amb *maça*, en un doc. de 1780, i que els «cabos» ja obligaven a carregar-se amb «cinquanta *tacos* d'escopeta» els

«quintos» mallorquins (*La Roqueta*, 11).

Per a l'antic arrelament del mot en català cal, doncs, tenir en compte els derivats. En particular *tacó*. Fou una peça de material dur, ligni o coriàci. Per al de la sabata, el cat., com el fr. *talon* (i a diferència del *tacón* cast.), s'ha limitat, tradicionalment, a aplicar-li el nom de la part corresponent en l'extremitat de l'home. Però degué desviar *tac-*, com en italià i occità, cap al sentit de 'tros de sola per adobar sabates malmeses'; com ens consta a Mall.: «*tacó*: bossí de sola» DFgra. Fins sembla que d'aquí s'hagi extret a Mall.: «*taco*: pedàs, *remiendo*; mal cusid: *chafallo*» (ib.).

Es d'aqueixa acc. de *tacó* que el llenguatge de l'ofici ha derivat *ataconar* 'adobassar o apedaçar un sabatot': i d'aquí *ataconador* 'sabater de vell, d'escaletà', que ja tenim en OPou: «*at-*: solearius, veteramentarius» (*ThPu.*, 161); i avui és de l'ús comú: «per l'ull de la fosca escala se sentí la veu de la Toneta, trencada per les martellades de l'*ataconador*», NOLLER (*La Pap.*, 27). A les Illes, però, i en el Ross., s'usà una variant sense *a-*: «hi ha prou gent ací / que te fan *taconar* sabates i galotxes; / --- / el nostre llinyoler s'hi trapava més: / de tant d'ho espiar, l'ull li birbillejava / ---», Saisset (*Catal. d. R.*, 247); civ. *taconar* («remendar», PzCabr.); i *taconer* («zapatero remendón», id.); també a Mall. (DFgra.); i si la memòria no em traeix era usual en els barris antics de Palma, que els del peu de l'escala aprofitessin llur posició, arran de vorera dels transeünts, per fer-se un sobresou, amb matèria crematística: «Amb la vista ben resolta / per guipar tothom qui ve; / amb lo cabàs a devora / i les pessetes enfora, / canta i siula el *taconer*», PdAPenya (*Po. Pop.*, 23). En canvi, en el Ross., *taconaire* (Saisset, AlcM).

Altament *tacó* ha tingut altres accs., i encara que avui desusat en cat. central per al taló de les sabates, no sempre havia estat així: crec que tendí un cert temps a aplicar-se més aviat al taló molt alt de certs calçats més elegants (i precisament per això decaigué l'ús del mot en cat. central, quan van imposar-se certes decisions antiumptuàries del bon seny català): «lo devantal d'endiana / --- lo mocadó portava, / la sabateta amb *tacó*, - la sivelleta de plata, / mitja de coló de cel ---» (MilàF, *Romillo.*, 355.18). Avui resta *tacó* usat encara en zones extremes: el DAG. el dona com a propi de l'Emp. i crec que també té ús més ampli pel costat de Val.: *taconeig* Carles Salvador (*Les Festes de Benassal*, 59), *taconejar* 'picar de sabates amb impaciència' (segons sembla, del parlar de Blanes, Ruyra, 1903, *Pinya de Rosa* II, 91).

Em pregunto si no vindria d'això la locució *donar tacó* 'apallissar': suposant que les mares severes usessin el «*tacó*» amb criatures rebeques, que mereixen punició contundent, quan no hi ha a l'abast, en l'alcova reclosa, altre objecte: d'ús general en la llengua comuna; mentre que ja és més comarcal usar-ho, més substantivat, per 'pallissa': «--- si la mare ho arriba a saber, nos baldarà a *tacó*. —No tinguis por: no sabrà ningú» posa Joan Segura (imitant el parlar de StaColQ., *A Estones perdudes*, 248). Ara bé *ataconar*